

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สหกรณ์เป็นองค์การทางเศรษฐกิจและสังคม ที่จัดตั้งและดำเนินการโดยกลุ่มบุคคลผู้มีอาชีพเหมือนกันหรืออาศัยอยู่ในท้องถิ่นใกล้เคียงกันและมีวัตถุประสงค์อย่างเดียวกันมารวมตัวกันเพื่อแก้ปัญหาาร่วมกันทางด้านเศรษฐกิจและสังคม การดำเนินงานของสหกรณ์ยึดถือความสมัครใจ หลักประชาธิปไตย หลักการช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกันของสมาชิก โดยมีหลักในการดำเนินงานว่า สหกรณ์เป็นของสมาชิก บริหารงานโดยสมาชิก และเพื่อประโยชน์ของสมาชิก

จากหลักการดังกล่าว ทำให้สหกรณ์มีประโยชน์ต่อการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ โดยเฉพาะประเทศที่กำลังพัฒนาอย่างประเทศไทยซึ่งประชากรส่วนใหญ่ที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมประสบปัญหาความยากจน ปัญหาความขาดแคลนทั้งด้านความรู้และทุนทรัพย์ในการประกอบอาชีพ นอกจากนี้ยังถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง ไม่มีอำนาจต่อรองกับสถาบันทางเศรษฐกิจ สาเหตุที่กล่าวมาทำให้เกษตรกรไทยไม่สามารถพึ่งตนเองได้มากเท่าที่ควร หลักการสหกรณ์สามารถแก้ปัญหาดังกล่าวได้

สหกรณ์ในประเทศไทย เริ่มขึ้นเมื่อปีพ.ศ. 2459 เนื่องจากขบวนการในปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาล ที่ 5 ส่วนมากมีหนี้สินล้นพ้นตัวและมีความเป็นอยู่อย่างยากจนข้นแค้น (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. 2532 : 49) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงแก้ปัญหาดังกล่าวโดยการโปรดฯ ให้กระทรวงพระคลังมหาสมบัตินำเอาวิธีการสหกรณ์เข้ามาใช้ในประเทศไทย

สหกรณ์ที่ได้รับการจัดตั้งขึ้นเป็นแห่งแรก คือ สหกรณ์วัดจันทร์ไม่จำกัดสินใช้ ในอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก และต่อมาได้มีการจัดตั้งสหกรณ์เพิ่มขึ้นในจังหวัดลพบุรี และจังหวัดอื่นๆอีก สหกรณ์ในสมัยแรกเป็นสหกรณ์หาทุนแบบโรฟี่ไฟเซินของเยอรมนี คือเป็นสหกรณ์ซึ่งสมาชิกต้องรับผิดชอบในหนี้สินของสหกรณ์ร่วมกันและแทนกันโดยไม่จำกัด และเป็นสหกรณ์ขนาดเล็กที่มีสถานที่คับแคบ ปรากฏว่าการจัดสหกรณ์ดำเนินไปได้ดี จึงได้มีการตราพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2471 ขึ้นโดยเฉพาะ และต่อมาก็ได้มีการจัดตั้งสหกรณ์หาทุนเพิ่มขึ้นมา นอกจากนั้นราชการก็ยังได้ส่งเสริมให้จัดตั้งสหกรณ์รูปแบบอื่น ๆ เพิ่มขึ้นมาอีก เช่น สหกรณ์เช่าซื้อที่ดิน สหกรณ์ขายข้าวและพืช เป็นต้น

ต่อมาการสหกรณ์ในประเทศไทย ได้มีการพัฒนารูปแบบ โดยแบ่งสหกรณ์ ออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มที่ 1 สหกรณ์ภาคการเกษตร ได้แก่ สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์การประมงและสหกรณ์นิคม และกลุ่มที่ 2 สหกรณ์นอกภาคการเกษตร ได้แก่ สหกรณ์ร้านค้า สหกรณ์ออมทรัพย์และสหกรณ์บริการ (บุญมี จันทรวงศ์, 2543 : 3) สหกรณ์ทั้งสองกลุ่มดังกล่าวมีความแตกต่างกันในจุดมุ่งหมายและวิธีการดำเนินงาน สหกรณ์ในภาคการเกษตรเป็นสหกรณ์ที่มีจำนวนมาก กระจายไปทั่วประเทศและเป็นสหกรณ์ที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศมาก

ตลอดระยะเวลาแปดสิบหกปีที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน การสหกรณ์ได้เจริญก้าวหน้าและพัฒนาเปลี่ยนแปลงมาเป็นลำดับ จากจุดเริ่มต้นของการสหกรณ์ที่ได้จัดตั้งขึ้นที่สหกรณ์วัดจันทร์ไม่จำกัดสินใช้ ที่มีสมาชิกเพียง 16 ครอบครัว และทุนดำเนินงาน 3,000 บาท จนกระทั่งถึงปัจจุบัน ประเทศไทยมีจำนวนสหกรณ์ทั้งหมด 5,633 แห่ง แยกเป็นสหกรณ์ภาคการเกษตร 3,588 แห่ง มีสมาชิก 5,266,169 ครอบครัว และสหกรณ์นอกภาคการเกษตร 2,045 แห่ง มีสมาชิก 3,186,575 ครอบครัว สหกรณ์ทั้งสองกลุ่มดังกล่าวมีสมาชิกรวมกัน 8,452,744 ครอบครัว (กรมส่งเสริมสหกรณ์, 2545 : 5)

ถึงแม้ว่าขบวนการสหกรณ์ในประเทศไทยจะเจริญเติบโตมากขึ้นก็ตาม แต่จากการสำรวจเบื้องต้นพบว่า การสหกรณ์ยังมีปัญหาสำคัญในการจัดการธุรกิจสหกรณ์ ได้แก่ การขาดแคลนเงินทุน การดำเนินธุรกิจไม่ครบวงจร และขาดการเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน ส่วนราชการและหน่วยงานที่สนับสนุนกลุ่มต่าง ๆ ดังกล่าวนั้นต่างก็มีความเป็นเอกเทศต่อกัน และต่างก็ให้การสนับสนุนกลุ่มงานของตนเอง โดยปราศจากการประสานงานซึ่งกันและกัน

นอกจากมีปัญหาด้านการจัดการธุรกิจแล้ว สหกรณ์ยังประสบปัญหาด้านการมีส่วนร่วมในกิจการสหกรณ์ของสมาชิกสหกรณ์ กล่าวคือ สมาชิกของสหกรณ์นั้นยังไม่มีบทบาทที่จริงจังต่อการสนับสนุนและการบริหารงานของสหกรณ์การเกษตร มีแต่เจ้าหน้าที่ของรัฐเข้าไปแสดงบทบาทในการบริหารกิจการของสหกรณ์

สหกรณ์การเกษตร เป็นสหกรณ์ที่มีสมาชิกเป็นเกษตรกร มีหน้าที่ในการส่งเสริมการผลิตเพื่อเพิ่มพูนรายได้ให้แก่เกษตรกรที่เป็นสมาชิก อันหมายถึง สหกรณ์ดำเนินงานทุกรูปแบบที่เกี่ยวข้องกับการให้สินเชื่อการเกษตร การรับฝากเงิน การจัดหาสินค้า เครื่องมือและอุปกรณ์การผลิตมาจำหน่ายแก่สมาชิก ตลอดจนการรวบรวมผลิตผลทางการเกษตรของเกษตรกรออกจำหน่ายหรือแปรรูป การส่งเสริมการเกษตร การติดตั้งเครื่องสูบน้ำ การจัดระบบการส่งน้ำและอำนวยการใช้น้ำเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่การเพาะปลูกของสมาชิก

การดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตรก็เหมือนกับสหกรณ์อื่น ๆ ที่ต้องอาศัยปัจจัยหลายประการ ปัจจัยที่สำคัญยิ่งได้แก่ การเข้าเป็นสมาชิกสหกรณ์ โดยการเข้าเป็นสมาชิกนั้นมีหลักการ 7 ข้อ คือ การเปิดรับสมาชิกโดยทั่วไปตามความสมัครใจ การควบคุมโดยสมาชิกตามแนวทางประชาธิปไตย การมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจโดยสมาชิก การปกครองตนเองและมีอิสระ การให้การศึกษ การฝึกอบรมและข่าวสาร การร่วมมือระหว่างสหกรณ์ และความห่วงใยต่อชุมชน หลักการดังกล่าว ก่อให้เกิดความร่วมมือกันและช่วยเหลือซึ่งกันและกันในหมู่สมาชิกสหกรณ์ และสามารถเปิดโอกาสให้สมาชิกสหกรณ์เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสหกรณ์ อันจะช่วยให้การดำเนินงานของสหกรณ์เป็นไปด้วยดีและประสบความสำเร็จ

ในสภาพปัจจุบันพบว่า การดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตร ประสบปัญหาหลายประการ ได้แก่ ปัญหาการรวมตัวกันของสมาชิก กล่าวคือ สมาชิกของสหกรณ์การเกษตรรวมตัวกันอย่างหลวม ๆ ไม่เหนียวแน่น เป็นไปในลักษณะต่างคนต่างทำต่างคนต่างขาย การรวมตัวกันจัดตั้งสหกรณ์ สมาชิกมุ่งที่จะได้มีแหล่งเงินทุนเพิ่มขึ้นมากกว่าการรวมตัวกันเพื่อทำกิจกรรมของสหกรณ์ นอกจากนี้สหกรณ์การเกษตรยังประสบปัญหาเกี่ยวกับสมาชิก เช่น การผลิตของสมาชิกยังพึ่งพิงธรรมชาติเป็นหลักทำให้ไม่สามารถคาดหมายผลผลิตได้ สมาชิกขาดความสนใจในการดำเนินกิจการของสหกรณ์ และขาดความรู้ความเข้าใจในหลักการสหกรณ์อย่างแท้จริง รวมทั้งขาดอำนาจต่อรองในการจำหน่ายผลผลิต

ปัญหาสำคัญที่สุดประการหนึ่งของสหกรณ์การเกษตร ก็คือ ปัญหาที่เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่สมัครเป็นสมาชิกของสหกรณ์การเกษตร ซึ่งก่อให้เกิดผลเสียทั้งต่อตัวเกษตรกรเองและสหกรณ์การเกษตร กล่าวคือ หากเกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจในหลักการสหกรณ์ และสมัครเป็นสมาชิกสหกรณ์จะส่งผลให้ได้รับผลประโยชน์ กล่าวคือ การรวมกลุ่มกันเป็นปึกแผ่นอย่างแน่นแฟ้นของสมาชิกสหกรณ์การเกษตร จะช่วยให้เกิดการพึ่งพาอาศัยและร่วมมือกันในกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งของส่วนตัวและส่วนรวม ทั้งในด้านอาชีพ วัฒนธรรม ประเพณีและพิธีกรรม

นอกจากนั้นการที่สมาชิกได้มีโอกาสร่วมมือกันพัฒนาสหกรณ์รวมทั้งแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสหกรณ์จะทำให้สมาชิกมีความรู้สึกผูกพัน มีความรักใคร่สามัคคี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ให้ความช่วยเหลือแบ่งปันระหว่างกัน การรวมกลุ่มกันซื้อวัสดุอุปกรณ์เกี่ยวกับการเกษตรในปริมาณที่มาก จะทำให้ซื้อได้ในราคาที่ถูกลง การรวบรวมผลผลิตของสมาชิกทำให้เกิดอำนาจต่อรองราคาผลผลิตจะขายได้ในราคาที่สูงขึ้น สามารถสร้างความเชื่อถือให้กับสถาบัน

การเงิน หน่วยงานของรัฐและบุคคลทั่วไป ซึ่งจะช่วยให้ชุมชนหรือสังคมมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สังคมมีความสุข มีสุขภาพอนามัยที่ดีเนื่องจากมีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

ในส่วนของสหกรณ์การเกษตรเอง การที่เกษตรกรไม่สมัครเป็นสมาชิกจะก่อให้เกิดผลเสียต่อสหกรณ์ เนื่องจากในสถานการณ์ปัจจุบัน องค์กรธุรกิจต่าง ๆ ต้องแข่งขันกัน เพื่อความอยู่รอดทางธุรกิจ สหกรณ์เป็นองค์กรทางด้านเศรษฐกิจและสังคม หากสหกรณ์มีจำนวนสมาชิกน้อย ย่อมส่งผลให้ไม่เกิดพลังอำนาจในการต่อรองในการดำเนินธุรกิจ พร้อมทั้งขาดความเชื่อมั่นจากสถาบันอื่น ๆ ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้

สหกรณ์การเกษตรมลลาไสย จำกัด เป็นสหกรณ์การเกษตรในท้องที่อำเภอ มลลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ก่อตั้งขึ้นโดยการรวมสหกรณ์จำนวน 3 แห่งเข้าด้วยกัน คือ สหกรณ์การเกษตรมลลาไสย(1)จำกัด สหกรณ์การเกษตรมลลาไสย(2)จำกัด และสหกรณ์ที่ดิน จดทะเบียนเป็นสหกรณ์การเกษตร เมื่อวันที่ 1 กันยายน 2517 โดยมีจุดมุ่งหมาย เพื่อให้สมาชิกดำเนินกิจการร่วมกันและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อแก้ไขความเดือดร้อน ในการประกอบอาชีพของสมาชิก และช่วยยกฐานะความเป็นอยู่ของสมาชิก เมื่อเริ่มดำเนินการมีสมาชิก 1,570 คน และเมื่อถึงวันสิ้นปีทางบัญชีของสหกรณ์ พ.ศ. 2545 มีสมาชิกทั้งหมด 5,675 คน

สหกรณ์การเกษตรมลลาไสย จำกัด จัดเป็นสหกรณ์ขนาดใหญ่ ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่รับน้ำจากเขื่อนลำปาวในจังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งเป็นเขื่อนที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จึงทำให้สภาพท้องที่ในเขตอำเภอมลลาไสยได้รับน้ำชลประทานที่สามารถเอื้ออำนวยประโยชน์ในการประกอบอาชีพทางการเกษตรได้เป็นอย่างดี (สำนักงานเกษตรจังหวัดกาฬสินธุ์, 2533 : 3) เกษตรกรโดยทั่วไปมีอาชีพทำนา และมีอาชีพเสริม ได้แก่ การเลี้ยงปลา เลี้ยงกุ้งก้ามกรามและปลูกพืชผัก

สหกรณ์การเกษตรมลลาไสย จำกัด ดำเนินธุรกิจเกี่ยวกับการเงินโดยให้เงินกู้แก่สมาชิก รับฝากเงินจากสมาชิก ธุรกิจซื้อ จัดหาเครื่องมือเครื่องใช้ในการเพาะปลูก ตลอดจนวัสดุการเกษตร เครื่องอุปโภคบริโภคและน้ำมันมาบริการแก่สมาชิก ธุรกิจขายและการให้การศึกษาอบรมแก่สมาชิก กรรมการดำเนินการ ผู้จัดการ ตลอดจนเจ้าหน้าที่ต่าง ๆ ของสหกรณ์

จากรายงานกิจการประจำปี 2545 ของสหกรณ์การเกษตรมลลาไสยจำกัด พบว่ามีเกษตรกรสมัครเข้าเป็นสมาชิกเมื่อเริ่มดำเนินงาน จำนวน 1,570 คน/ครอบครัว และเมื่อถึงวันที่ 31 มีนาคม 2545 มีจำนวนสมาชิก 5,675 คน/ครอบครัว จากเกษตรกรจำนวนทั้งหมด 10,962 คน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าในระยะเวลา 28 ปี สหกรณ์การเกษตรมลลาไสย

จำกัด มีสมาชิกเพิ่มขึ้นเพียง 4,105 คน/ครอบครัว และปัจจุบันยังมีเกษตรกรของอำเภอ
 กมลาไสยอีกจำนวน 5,287 คนที่ยังไม่สมัครเป็นสมาชิก ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการรวมกลุ่มกัน
 ของเกษตรกรในท้องที่อำเภอกมลาไสยในการเข้าเป็นสมาชิกสหกรณ์การเกษตรกมลาไสย
 จำกัดยังไม่เหนียวแน่นพอ ซึ่งปัญหาดังกล่าวส่งผลกระทบต่อเกษตรกรและส่งผล
 กระทบต่อการดำเนินกิจการของสหกรณ์การเกษตรกมลาไสย จำกัด

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า การเป็นหรือไม่เป็นสมาชิกของสหกรณ์การเกษตร
 มีผลกระทบต่อเกษตรกรและต่อการพัฒนาประเทศ การที่เกษตรกรเป็นสมาชิกของสหกรณ์
 การเกษตรก่อให้เกิดประโยชน์อย่างใหญ่หลวงแก่เกษตรกรและประเทศชาติ ผู้วิจัยจึงมีความ
 สนใจที่จะศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าเป็นสมาชิกสหกรณ์การเกษตรกมลาไสย จำกัด
 เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาปัจจัยที่จะกระตุ้นให้เกษตรกรเข้าเป็นสมาชิก
 สหกรณ์การเกษตรมากขึ้น อันจะมีผลดีต่อกระบวนการสหกรณ์การเกษตร และมีผลต่อการ
 พัฒนาประเทศในที่สุด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานทางเศรษฐกิจของสมาชิกและที่ยังไม่สมาชิกสหกรณ์
 การเกษตรกมลาไสย จำกัด
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าเป็นสมาชิกของสหกรณ์การเกษตรกมลาไสย
 จำกัด
3. เพื่อศึกษาความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของสมาชิกและไม่เป็นสมาชิกเกี่ยวกับ
 การดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตรกมลาไสย จำกัด

ขอบเขตของการวิจัย

1. ในการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาจากผู้เป็นสมาชิกและผู้ไม่เป็นสมาชิกของสหกรณ์
 การเกษตรกมลาไสย จำกัด
2. พื้นที่ในการศึกษาวิจัย คือ อำเภอกมลาไสย
3. ประชากรที่ศึกษา คือ เกษตรกรในอำเภอกมลาไสย จำนวน 10,962 คน
 ประกอบด้วย เกษตรกรที่เป็นสมาชิกสหกรณ์การเกษตรกมลาไสย จำกัด จำนวน 5,675 คน
 และเกษตรกรที่ไม่ได้เป็นสมาชิกสหกรณ์การเกษตรกมลาไสย จำกัด จำนวน 5,287 คน

4. ตัวแปรที่ศึกษา

4.1 **ตัวแปรอิสระ (Independent Variable)** ได้แก่ ปัจจัยที่ผลต่อการเข้าเป็นสมาชิกสหกรณ์การเกษตรกรมลาไสย จำกัด ประกอบด้วยปัจจัย 8 ปัจจัย คือ

- 4.1.1 อายุ
- 4.1.2 ระดับการศึกษา
- 4.1.3 จำนวนที่ดินทำกิน
- 4.1.4 รายได้เมื่อหักค่าใช้จ่ายแล้ว
- 4.1.5 ระยะทางจากบ้านถึงสหกรณ์
- 4.1.6 ความรู้ความเข้าใจในหลักการสหกรณ์
- 4.1.7 ความคาดหวังประโยชน์จากสหกรณ์
- 4.1.8 เจตคติที่มีต่อสหกรณ์

4.2 **ตัวแปรตาม (Dependent Variable)** คือ การเข้าเป็นสมาชิกสหกรณ์การเกษตรกรมลาไสย จำกัด

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. **สหกรณ์** หมายถึง สหกรณ์การเกษตรกรมลาไสย จำกัด
2. **สมาชิก** หมายถึง สมาชิกของสหกรณ์การเกษตรกรมลาไสย จำกัด
3. **ผู้ไม่เป็นสมาชิก** หมายถึง เกษตรกรที่ไม่เป็นสมาชิกสหกรณ์การเกษตรกรมลาไสย จำกัด

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบถึงข้อมูลพื้นฐานโดยทั่วไปทางเศรษฐกิจและการเข้าเป็นสมาชิกสหกรณ์การเกษตรกรมลาไสย จำกัด เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปปรับปรุงพัฒนางานสหกรณ์การเกษตรต่อไป
2. ได้ทราบถึงปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าเป็นสมาชิกสหกรณ์การเกษตรกรมลาไสย จำกัด เพื่อนำไปปรับปรุงพัฒนางานในการส่งเสริมสหกรณ์การเกษตรต่อไป
3. ได้ทราบถึงความเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตรกรมลาไสย จำกัด เพื่อนำไปปรับปรุง แก้ไขเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตรต่อไป